

(Уланчызы, Эгези 1-ги арында).

ССРЭ Конституциясыз (Үндезин Хоойлузунга) өскерилгелер болгаш немелделер дугайында Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң

Х О О Й Л У З У

(Төвтүрү. Эгем 1-ги, 2-ги армиларда).

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бодунук ажилынын дугайында ССРЭ-ниң Дээди Советинин мурунга чыдаа берген эвези катат отчулун бээр.

7. 131 чүүлү бирги кезеңге дараазында эдилгени кинер:

«ССРЭ Эвилелиниң ажил-чорудулазынга хамаарыштыр түрүнө эргелеп башкарылазынын бүгү айтырылганын, бир-тээ олар ССРЭ Конституциясыз дүштүр ССРЭ-ниң улус депутаттарынын Съездининге, ССРЭ-ниң Дээди Советининге болгаш оон Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге хамаарышпас болганда, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели шийирлээр эргелген».

8. 133 чүүлү дараазында эдилгени кинер:

«133 чүүлү ССРЭ-ниң хоойлуларында болгаш ССРЭ-ниң улус депутаттарынын Съездининин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советининин өскө-дээ шийирлериңе үндөшкөн база оларын күөсөдери-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели доктаа-дарына болгаш шийирлериңе үндөшкөн база оларын күөсөдери хыялар, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелин доктаа-дарына болгаш шийирлериңе үндөшкөн ССРЭ-ниң бүгү девискээ-ринге күөсөдери күөсөдери».

9. 135 чүүлү:

«Ушкун кезекте «Республика болгаш тус чер чагыргалыг бүдүрүлгелерин болгаш каттыжышкыларын дүштүрүшкөн түрүнүм ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиуму, то-дараалар дүн өскөдери кызыр; дөрткү кезекте «ССРЭ-ниң хоойлуларында, ССРЭ-ниң

Дээди Советинин болгаш оон Президиумунун өскө-дээ шийирлериңе үндөшкөн база оларын күөсөдери-биле» дүн өскөдери «ССРЭ-ниң хоойлуларында болгаш ССРЭ-ниң улус депутаттарынын Съездининин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советинин өскө-дээ шийирлериңе үндөшкөн база оларын күөсөдери-биле» дүн өскөдери-биле солугур.

10. 137 чүүлү дараазында эдилгени кинер:

«137 чүүлү Эвилелешкен республиканын күөсө эрге-чагыргазынын дээди органы болза эвилелешкен респу-бликанын улус депутаттарынын Съездинин болур.

Эвилелешкен республиканын улус депутаттарынын Съездинин бүрүн эргелери эвилелешкен республиканын Конституциясыз болоттарын».

11. 138 чүүлү дараазында эдилгени кинер:

«138 чүүлү Эвилелешкен республиканын Дээди Со-ветинин эвилелешкен республиканын күөсө эрге-чагырга-зынын хоойду үндүрүшкөн шийирлериңе болгаш контро-ль-даар доктаамад ажилдаар органы болур. Эвилелешкен республиканын Дээди Совети эвилелешкен респу-бликанын улус депутаттарынын Съездининге отчу-тур».

Эвилелешкен республиканын Дээди Советинин Дар-газы эвилелешкен республиканын улус депутаттары-нын Съездининге болгаш Дээди Советининге отчу-тур болур.

Эвилелешкен республиканын Дээди Советинин, оон Президиумунун, эвилелешкен республиканын Дээди Со-ветинин Даргазынын бүрүн эргелери эвилелешкен рес-публиканын Конституциясыз тодараалар».

12. 139 чүүлү ийги кезеңге дараазында эдилгени кинер:

«Эвилелешкен республиканын Министрлер Чөвүлели

эвилелешкен республиканын улус депутаттарынын Съездининин болгаш Дээди Советинин мурунга харыс-салгалыг болгаш анаа отчу-тур болур».

13. 143 чүүлү дараазында эдилгени кинер:

«143 чүүлү Автономнуг республиканын күөсө эрге-ча-гыргазынын дээди органы автономнуг республиканын улус депутаттарынын Съездинин болур».

14. 144 чүүлү дараазында эдилгени кинер:

«144 чүүлү Автономнуг республиканын Дээди Со-вети автономнуг республиканын күөсө эрге-чагыргазынын хоойду үндүрүшкөн шийирлериңе болгаш контро-ль-даар доктаамад ажилдаар органы болур. Автоном-нуг республиканын Дээди Совети автономнуг респу-бликанын улус депутаттарынын Съездининге отчу-тур болур».

Автономнуг республиканын Министрлер Чөвүлели авто-номнуг республиканын улус депутаттарынын Съез-динин болгаш Дээди Советинин мурунга харыс-салгалы-гы болгаш анаа отчу-тур болур».

15. 149 болгаш 150 чүүлдерге дараазында эдилгени кинер:

«149 чүүл. Улус депутаттарынын край, область, авто-номнуг областтар, автономнуг округтар, район, хоорай, хоорайларда районнар Советтеринин ажилын Советтер даргалары удурткан оларын президиумдары, а хоорай (район) чагыргалыг хоорайлар, суур болгаш калла Советтеринин—ол Советтерин даргалары организастар».

150 чүүл. Улус депутаттарынын күөсөдери болгаш ший-тер

бийирлечи органы оларын сонгуу азыры күөсөдери коми-теттер болур.

Күөсөдери комитеттер оларын сонгаи Советтерин мур-нуңа, а ол ышкыш күөсөдери комитеттеринин бол-гаш хамаатыларын чурттап турар черинин айыы-биле чуралларга чыдаа бирден эвези катат отчу-тур болур.

Чер-чер Советтеринин күөсөдери комитеттери оларын сонгаи Советке база ол ышкыш күөсөдери комитеттеринин болгаш шийирлериңе органын мурунга шугут отчу-тур болур».

16. 165 чүүлү дараазында эдилгени кинер:

«165 чүүлү ССРЭ-ниң Чингине прокуратура ССРЭ-ниң улус депутаттарынын Съездининин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советинин мурунга харыс-салгалыг болгаш олар-га отчу-тур болур».

17. 174 чүүлү дараазында эдилгени кинер:

«174 чүүлү ССРЭ-ниң Конституциясыз өскөдөрлөгө-рин ССРЭ-ниң улус депутаттарынын Съездининин ший-терин-биле, ССРЭ-ниң улус депутаттарынын ийги сал-гынын үштүн ийи кезинден хай нуруузу хулаа алганда кинер».

ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун Даргазы М. ГОРБАЧЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун Секретары Т. МЕНТЕШАВИЛИ.

Москва, Кремль, 1988 чылдың декабрь 1.

Күрүнө тургузуушкунунуң талазы-биле политиктиг реформаны боттарарынын моон сонгааргы хемчеглеринин дугайында ССРЭ-ниң Дээди Советинин Доктаалы

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Дээди Совети, күрүнө тургузуушкунуң талазы-биле политиктиг реформаны боттарарынын хемчеглеринин дугайында айтырылгы чугаалажы көргөш, доктаалары боттар:

1. ССРЭ-ниң XIX Бүгү-аала конференциясынын совет нителелдеде эде тургузуушкунуң демократизациялаштыр боттарарын болгаш хандалар, күрүнө эрге-чагыргазынын дээди органынын эде тургузар, социалистиг күрүнө тургу-зуушкунуң болгаш чоңун бот-эргеледиңе үндөшкөн болур улус депутаттарынын Советтеринин бүрүн эргелери хандары талазы-биле шийирлериңе дүштүр ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелин чоруду турар практиктиг хемчеглери чурдугу дөң көр.

2. Бо сессияда ССРЭ-ниң Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун Даргазы эл М. С. Горба-чевтин ийгиликке кирген чуртунун политиктиг системаны үндөшкөн чуртунун программанын дөңкөр, ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун ССРЭ-ниң Дээди Со-ветинин оон бирги чымыкын бүрүн эргелеринин артка үн-дөшкөн политиктиг реформанын бирги үн-дөшкөн сору-галарын шийирлериңе-биле база оон дараазында үн-дөшкөн практикада башкарылган болгаш эрге-жак чугу-ла хемчеглери боттарар.

3. Советтерин болгаш хей-ниити организацияларынын ролун беадырыңе, күрүнө амыдыралынын бүгү талаарын демократизациялаштыр ССРЭ-ниң улус депутаттарынын сонгу-даларынын чугула жук-дуурашын демократизациялаш, сонгу-дала кампаниясынын үндөшкөн күөсө-ажылы коллективтеринин, хей-ниити организацияларынын болгаш сонгууларын боттарарын эргелери додуу-биле алыгдарын, депутатка кандидаттарын депшидер-биле, оларын бүртүкээр-биле, бадылаарын болгаш сонгууларын түнпелдерин үндүрери-биле холбошкан бүгү айтырылганын хейи башкарып бол-гаш амык-чарыг шийирлериңе эрге-жак чугула бай-даларын Сонгуулар дугайында чаа хоойлуудулазын үндөшкөн хандарын ССРЭ-ниң Дээди Советининге, эви-лелешкен болгаш автономнуг республикаларына Дээди Советтеринге, улус депутаттарынын чер-чер Советтеринге дагыр. Сонгуула комиссияларына оларын бүрүн эргел-рин боттарарында хейи бүрүнун практиктиг дуушын чедир.

4. ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели эвилелешкен республикалар-нын киркилгени-биле, республикаларын харымлаар айты-рылганын калбартырын улам ийгили хемчеглери, ССРЭ Эвилели биле эвилелешкен республикаларын аразында харымлаарын эми эртер төпчүдүгөни чайдаларын болгаш оон калында ССРЭ Эвилелин ССРЭ-ниң бүгү девиск-ээринге күрүнө, амык-ажы болгаш социал-культура тургу-зуушкунуң үндөшкөн кол айтырылганын хоойлуларга дүштүр таарыштырылазын чыгыс ай хандары, чуртуну экономиканын чыгыс ай улус амык-ажы комплексин кылдыр удуртур, ССРЭ-ниң камгалазын организастар болгаш нити эвилел укур-дуулаз эске-дээ айтырылганын шийирлээр органы берип турар бүрүн эргелерин хемчег-арттырынын барымдаалар көрүп турган, ССРЭ-ниң нацио-нал-күрүнө тургузуушкунуң тургузунуң келген чугула айтырылганын шийирлээр талазы-биле саналдарын хан-ым ажилдап кылышкынын хандары.

ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунга болгаш пала-таларын хоойлуудула саналдар комиссияларына ССРЭ-ниң Дээди Советинин бүгү эвилел республикаларын талазын депутаттарынын ажилын комиссиясын тургуз-кып, эркемелдерин болгаш специалистерин — экономи-терин, социологтарын, юристерин киркилгени-биле олар-нын политиктиг база социал-экономика чорудулазын улам доду хандарынын, напоналар аразында харым-лааларын чорумчалыг болдуруунын, бүгү чуртуну улам

ийи хемчеглери сорулгаларын додуу-биле боттарарын эрге-ажыларын барымдаалар, ССРЭ Эвилелин бол-гаш республикаларын компетенцияларын ийги тодара-дыр дугайында саналдарын боттарар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели девискээрлеринин, рес-публикаларын болгаш нити эвилел сорулгаларын ший-терлериңе эргелери болгаш кулаарларын додуу амык-ажыларын барымдаалар турган, республикаларын бол-гаш девискээрлерин бот-орунга-чарыгыш шийирлериңе негелдерин ажилдап кылырын дүгөдөдөр.

4. ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиуму, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели, эвилелешкен болгаш автономнуг республикаларын Дээди Советтеринин Президиуму болгаш Министрлер Чөвүлели тус черин амыдыралы-нын бүгү айтырылганын шийирлериңе оларга бар эрге-жак болгаш аргаларын улус депутаттарынын чер-чер Советтеринин амык-ажыларын негелде хемчеглери азыр, сонугуулаз бүгү организацияларын ийгиликке киркил-гени-биле чер-черин бот-эргеледиңе болгаш тус черин амык-ажыларын дугайында хоойлууну төлөвөдөн амы-дап кылырын боттарарын чорудар.

Улус депутаттарынын чер-чер Советтеринин Президиум-ларын болгаш даргаларын дугайында түр дүштүрү ажилдап кылырын чаа хулаа азырын, Советтерин до-ктаамад комиссияларын, депутаттар бөлүктөрүн, улус депутаттарынын күөсөдери комитеттерин чаа байдалдарга тускайла болгаш ийгиликке ажилдаарыга таарымчалыг байдаларын тургузарыңе улашкан хемчеглери боттарарын чорударын ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунга дагыр.

5. ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиуму, Эвилел Со-ветинин Националлар Советинин хоойлуудула са-налдар комиссияларын, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели эде тургузуушкунуң магадааларын боттарарыңе улашкан нормативтик актыларын боттарарыңе оон ки-чонтой салышкан, эвилелешкен республикаларын кир-килгени-биле хоойлу төлөвөдөн ийгиликке ажилдап калып демократия үндөшкөн, кылым чорудар. ССР Эвилелин болгаш эвилелешкен республикаларын ССРЭ-де суд тургузуу дугайында хоойлуудулазын, ССРЭ-де судьяларын статусу дугайында хоойлууну, суд-эрге-жак реформанын чорударын улашкан эске-дээ хоойлуудула амык-ажыларын төлөвөдөн талазы-биле ажилдап ийгиликке Юридиктиг калдарын боттарарын болгаш амык-ажыларын эйжикилеринин талазы-биле эске-жак болгаш хемчеглери боттарарын чорудар.

6. Улус депутаттарынын Советтери, оларын күөсөдери болгаш шийирлериңе органын, министрлер, күрүнө комитеттери болгаш ведомстволарын, эске-дээ күрүнө бол-гаш хей-ниити органынын удурткучуларын ССРЭ Консти-туциясыз өскөдөрлөгө болгаш немелделерин дуга-йында ССРЭ Хоойлууну төлөвөдөн бүгү улустун чугу-лажып көрүп турганынын үндөшкөн ол органынын компе-тенциясыз хамаарыштырган айтырылганын талазы-биле хамаатыларын кинер саналдарын болгаш эдилелерин чугулажып көр болгаш оларын боттарарын чорударын-нын талазы-биле хемчеглери алыр.

ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиуму амык сессиянын үн-дөшкөн амык-ажы база социал-культура тургузуушкуну-нун айтырылганын талазы-биле депутаттарынын кинер саналдарын болгаш эдилелерин ык анализтөө, оларын талазы-биле көгүрү шийирлериңе хулаа азыр.

ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун Даргазы М. ГОРБАЧЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун Секретары Т. МЕНТЕШАВИЛИ.

Москва, Кремль, 1988 чылдың декабрь 1.

Даг-Карабах автономнуг областа болгаш ону долгандыр тургустунган байдалдың дугайында депутаттар бөлүүнүн негелдезинин талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Советинин Доктаалы

Депутаттар бөлүүнүн негелдези база Даг-Карабах авто-номнуг областа ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун Даргазы А. И. Вольский-ниң анаа харымлыг чугаалажы, ССРЭ-ниң Дээди Советинин доктаалары боттар:

1. Даг-Карабах автономнуг областа болгаш ону долган-дыр тургустунган байдалдың дугайында депутат А. И. Вольский-ниң дүштүрү хулаа азыр.

2. Бо девискээрде байдалы эйжикилер талазы-биле сон-гаарыда болгаш хемчеглери чугаалажып ийгиликке база эйжикилер болгаш амык-ажыларын хамаатыларын интернационалды найыралын катат тургузары-биле Даг-Ка-рабах автономнуг областа, Азербайжан ССР-ден бол-гаш Армян ССР-ден сонугуурун ССРЭ-ниң Дээди Со-ветинин депутаттарынын чөвүлө хулаа партия, күрүнө бол-гаш хей-ниити организацияларынын төлөвөдөн ийги-ликада эртерлерин ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунга дагыр.

3. Амык-ажыларын ийи республиканын чову найырал-дыг болгаш чыгыс эл-сестиктер чурттап, совет социа-

листиг нителелдин амыдыралынын бүгү талаарын эде чарыгынын сорулгаларын боттарарын дүн, ийгиликке ажилдап ийгиликке дүн олардан хамаарып бүгү чугула кылы-рал Азербайжан ССР-ниң болгаш Армян ССР-ниң Дээди Советтеринге дагыр.

4. Мерген улашканын болгаш туттунуу билерин көргөтүп, бот-боттарын комулаар болгаш бурууларды чорутарын эрте башы, бүдүрүлгелерин, организацияларын болгаш өскөдөрлөгө чарыгынын амык-ажыларын шуудалы, ийи респу-бликанын девискээрине кайы-дээ напоналды совет ха-мааты бүрүн совет улустун чоруду турары эде тургусту-нуушкунуң улус үндөшкөн бүрүн болгаш доду эргелеп киркилгени мен деп бөлгөн турар кылдыр бүгү күштү үн-дүрериңе Армянны болгаш Азербайжанын амык-ажы чондарын ССРЭ-ниң Дээди Совети эйи-биле кыйтырып тур.

ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун Даргазы М. ГОРБАЧЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун Секретары Т. МЕНТЕШАВИЛИ.

Москва, Кремль, 1988 чылдың декабрь 1.

СЭКП ТК-ГА УЖУРАЖЫШКЫН

СЭКП ТК-нын Чингине се-кретары, ССРЭ-ниң Дээди Со-ветинин Президиумунун Дар-газы М. С. Горбачевтин ССРЭ-ниң Дээди Советинин депутат-тары-биле, Азербайжан ССР-ниң болгаш Армян ССР-ниң төлөвөдөн ийгиликке ужу-ражышкынын декабрь 1-де болган. Анаа эштер Н. И. Рижков, Н. Н. Слюков, В. М. Чебриков, А. Н. Яков-лев, А. И. Луцкий, Г. П. Рауковский олар кинерин. Саналоналды амык сол-чулганынын үн-дөшкөн реги-онда байдалы боттарарын доктааларын чандык ай-тырылганын айткан респу-бликаларда дүштүрүгү чо-рунту чавырдылар болгаш чайдадыр, бот-боттарыга бу-зуржарынын, сагалла-чурум-ну болгаш көрүм-чурумну боттарарын талазы-биле хемчеглериңе чандык айты-рылганын чугаалажы көр-гөш. Напоналар аразында месалдежишкенин, ол үн-дөшкөн амык сонсадыш-кынын, нителелге удур ийгиликтерин экономика-нынын когаралды таарыш-тырып, чуртта чоруту турар чавырдыларын демократыг чорудулазын объектив-тиг-биле укур улашкан деп ооналап демдөгөн.

Ийи республикаларга бүгү-дө улаш-сарымдыг күштерин

сырым каттыштырылгыч, на-ционалды аразында өйжө-жиринин болгаш азаматчы-рынын ордандыжышкынын-ныта шийирлериңе ойтур шавымшыкын боттарарын орга-низаастарыңе, регионда хо-ректен байдалы таарыштыр тургузар талазы-биле аны-чын сырым харымлазын до-лоран тургузарыңе ужура-жышкынын киркилгенин кыйтырып.

Ужуржышкыны Азе-рбайжанын Компартиянын ТК-зын бирги секретары А. Р. Х. Везир, Армян-ны Компартиянын ТК-зы-нын бирги секретары С. Г. Арутюнян, ССРЭ-ниң

улустун артист, композитор А. Д. Мелков, «Каспмор-нефть» каттыжышкынын чингине директору К. А. Аб-басов, Калбакерде алюминий заводунун кол техниги Л. А. Симонян, Калбакарда не-селибден комбинатынын бра-гадир П. М. Давтян, ДКАО-да Мардакерт районун пар-тиянын XXII сессиянын аттыг сонгоуунун директору С. В. Мамули, эске-дээ депутаттар санал бергенер.

Ужуржышкынын кир-килгенин М. С. Горба-чев чүе туталаан.

Ужуржышкынын дугайында отчу-тур парлап үндүрүп (СЭТА).

ЧУРУКТА: Руза Арган-До-ругович Ооржак Сүт-Халас «Алаи-Маалдыр» совхозун Сарыг-Буулда ферманын анык амык-ажыларын да-дымчылы болбулаан. Ийи-дүн чус амык баш инекти ка-ларын, оларын ажаажып тур-рап. Хей чылдарда ажилдаан дуржулгалыг малчын чайгы үдө ол ферманын инектерин Көжөниян ногаи шийтарлыг оларарыңа эки семиртин ал-ган. Оон кады ажилдап ту-данып эштери ажилыга база кызымдар. Ол инектерин Са-рыглар Алаи-оол-биле кады каларын турар.

Кызыл районда «Тинелет» совхозтун сүт комплексинин чанында малга бээр ченин үрүмкесте белеткээр ийи ажилдап турар. Анаа тараа саванын, картошканы болгаш оон эске-дээ чүдлерин кат-тай уюш, хедирин, булгап-тар. Ийида тургускан техника он амык минута дургузуна чеже-дээ тонна ченин белет-кел үндүрүп. Ол амык оператор Амай, оол Шериг-оол башкарып ту-рар. ЧУРУКТА: оператор Амай, оол Шериг-оол. Ондар ОХЕМЧИКТИН фо-толары.

РСФСР-де чурттап турар хей уруглуг иелерге «Маалдыр ие» атты тыпсыр дугайында

ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫ

Он болгаш оон хей уруг-ларын божаа болгаш кини-жиктен иелери «Маалдыр ие» орден-биле шаанзавы-шкан, «Маалдыр ие» атты тып-сыр болза:

Тыва АССР-деп Херел-Сая Кежикова Бе-га — ажилын, Эрип ра-йон, Долума Тореена Деге —

Норбушта Шыраповна Ооржак — Чүргү-оол Хо-мукчу аттыг совхозтун ажилчыны, Тес-Хем район. Светлана Александро-вна Чарам-оол — «Чодура» сов-

хоотун ажилчыны, Тес-Хем район. Пача-Урут Баянова Ша-мит — СЭКП-нын XXV съез-дин аттыг совхозтун ажил-чыны, Каа-Хем район. ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун Даргазы М. ГОРБАЧЕВ. ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун Секретары Т. МЕНТЕШАВИЛИ. Москва, Кремль, 1988 чылдың ноябрь 21.

ШЫН

